

KÍNA ÚJ SZEREPE

ZOLTAI ALEXANDRA

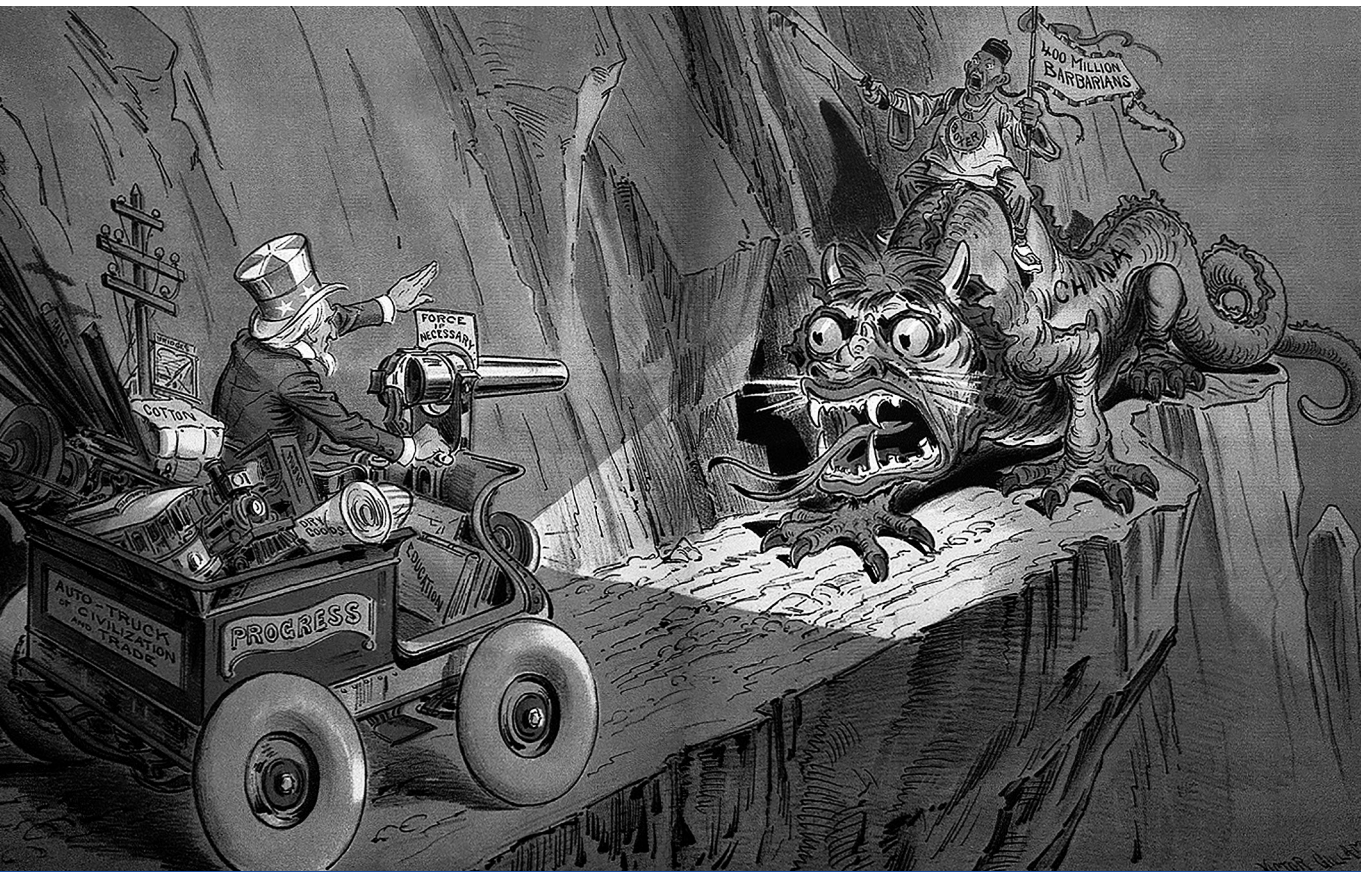
A mai nemzetközi világrend meghatározó eleme két nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság (a továbbiakban Kína). Mindkét ország nélkülözhetetlen szereplője a globális politikának és gazdaságnak, azonban az elmúlt évtizedekben különösen Kína vált olyan erővé, amely egyre markánsabban befolyásolja a világ alakulását. Kína nemcsak, hogy aktívan bekapcsolódott a nemzetközi politikai folyamatokba, hanem egyértelműen azokat alakító, vezető szerepre törekszik mind gazdasági, mind pedig politikai, katonai és diplomáciai területeken. Nagyhatalomként az ország igyekszik érvényesíteni a földrajzi-demográfiai méretéhez, történelmi háttéréhez és növekvő globális befolyásához igazodó ambícióit. Az alábbiakban kifejtem, hogy Kína hogyan fejlődött ekkora politikai és gazdasági szereplővé a nemzetközi szintén, valamint milyen tényezők járultak hozzá ahhoz, hogy ma ilyen meghatározó pozíciót foglal el a globális rendszerben. Áttekintem, hogyan alakult ki a kínai gazdasági csoda, milyen stratégiák és politikai döntések vezettek az ország felemelkedéséhez, valamint megvizsgálom, milyen kihívásokkal néz szembe Kína a jelenlegi nemzetközi környezetben, különös tekintettel az Egyesült Államokkal folytatott versengésre.

A KÍNAI MODELL

Kína 1820-ban, a Csing-dinasztia uralkodása alatt, az ópiumháborúkat megelőzően, a világ legnagyobb gazdasága volt. Sőt, az 1820-as évek előtt majdhogynem 18 évszázadon keresztül a világ megtermelt GDP-jének 25–33 százalékát állította elő. A nyugati beavatkozás következtében a 19. század második felében és a 20. század első 70 évében fejlődése megtorpant, Kína pedig leszakadt a nyugati világhoz képest és kiszolgáltatottá vált, mindez pedig teljes bezárkózáshoz vezetett.

Kína ezt az időszakot a „megaláztatás évszázadaként” aposztrofálja, hiszen ezekben az években a nyugati országok erőszakkal megnyitották Kínát a világ számára, és egyenlőtlen feltételeket kínáltak, amelyből a kínai gazdaság csak nehezen tudott kilábalni. 1978-ban azonban drasztikus fordulat következett be az addigi gazdaságpolitikában, amikor Kína szisztematikus piaci reformokat vezetett be, a nemzetközi közösségnek ekkor komoly kétségei merültek fel mind Kína szándékát és motivációját illetően, mind pedig azzal kapcsolatban, hogy valóban képes-e a kommunista rezsim ideológiáját is figyelembe véve valóra váltani nagyhatalmi ambícióit. A reformoknak köszönhetően bekövetkezett fejlődés gazdasági téren rendkívül látványos volt: az ország az elmúlt évtizedekben éves szinten csaknem 10 százalékos GDP-növekedést produkált, ami a leggyorsabb ütemű bővülésnek számít a történelem során. Bár a Világbank adatai alapján 2009 után a gazdasági növekedés kissé lelassult, globális összehasonlításban ekkor is jelentősnek mondható, hogy még 2023-ban is 5,2 százalékot ért el. Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy a gyorsabb ütemű növekedést

Európai perspektíva – Eurázsia nyugati félszigetének közepe
(Shutterstock)

Szembenállás –

A „Kína felnyitásban” részt vevő Amerikai Egyesült Államok és az őslakosok erősségeinek ábrázolása a *Puck* magazinban a 20. század legelején (*Library of Congress*)

Kína esetében részben a kezdeti, ’70-es években jellemző alacsonyabb szintű abszolút jövedelem is magyarázza. Kína jelenleg azon dolgozik, és jó úton is halad afelé, hogy tovább tudja porgetni gazdaságát, és el tudja kerülni az úgynevezett közepes jövedelmű országok csapdáját.

Az úgynevezett „kínai modell” a modernizáció egy olyan egyedi felzárkózási útja, amely Kínában alakult ki, és jelentős hatást gyakorolt mind a nemzetközi, mind a hazai gazdasági és társadalmi fejlődésre. Ez a modell a világ legnagyobb népességével rendelkező, egyik legrégebb civilizációval bíró független országában formálódott, amelyet sajátos történelmi, politikai és kulturális körülmények befolyásoltak.

Az elmúlt néhány évtized alatt Kína figyelemre méltó gazdasági növekedést produkált, és olyan szintű fejlődést ért el, amely példátlan a történelemben. A kínai fejlődési modell központi eleme az „államilag irányított kapitalizmus” vagy a „szocializmus kínai sajátosságokkal”. Ez a rendszer ötvözi a piacgazdaság bizonyos elemeit az erős állami irányítással és központi tervezéssel. A kínai kormány szoros felügyeletet gyakorol a gazdaság kulcsterületei fölött, miközben engedélyezi a magánszektor fejlődését és a piaci versenyt. Ez a kettős struktúra lehetővé tette Kína számára, hogy rugalmasan alkalmazkodjon a globalizált világ követelményeihez, miközben fenntartja az állam hatalmát a stratégiai ágazatokban, mint például az ipar, az energia és az infrastruktúra.

A nyugati világ gyakran félreérti Kína politikai és gazdasági rendszerét, és hajlamos egyszerűen kommunista országnak kezelni, mivel a Kínai Kommunista Párt (KKP) vezeti az országot. Ez a megközelítés leegyszerűsíti Kína bonyolult és sajátos modelljét; a kínai rendszer ugyanis nem pusztán a hagyományos értelemben vett kommunizmusra épül, mint amelyet például a Szovjetunióban láthattunk, Kína inkább hibrid rendszert alakított ki, amelyet a már említett „szocializmus kínai sajátosságokkal” névvel írnak le. A kínai modell nemcsak gazdasági értelemben fontos, hanem társadalmi szempontból is. A Kínai Kommunista Párt hatalma szilárdan fennmaradt a gazdasági liberalizáció és a modernizáció közepette, ami egyedi jelenség a világban. A szocialista ideológia

tehát fennmaradt, ugyanakkor a kapitalista piacgazdaság bizonyos elemeit is integrálták a rendszerbe. A kínai modell egyfajta pragmatizmust tükröz, ahol az ideológiai tisztaság helyett a gyakorlati eredmények kerülnek előtérbe. Ezért fontos megérteni, hogy Kína nem klasszikus kommunista állam, hanem egy olyan egyedi politikai és gazdasági modellt követ, amely a kapitalizmus bizonyos elemeit ötvözi a központi tervezés és az állami kontroll erőteljes jelenlétével.

REFORM ÉS NYITÁS

1978-tól kezdődően nagy átalakulás ment végbe a kínai gazdasági, politikai és társadalmi berendezkedésben, amely időszakot gyakran a „reform és nyitás” időszakaként emlegetik. E korszak kezdete egybeesik Teng Hsziao-ping hatalomra kerülésével, aki felismerte, hogy Kínának szüksége van a gazdasági és társadalmi reformokra ahhoz, hogy átlépjen a maói örökségen, amely teljesen bezártta tette Kínát.

Az első és talán legnehezebb lépés a gazdaság megreformálása volt. A korábbi központi tervezésű, szigorúan állami irányítású gazdaságot fokozatosan váltotta fel a piacorientált rendszer, amely lehetővé tette a magánszektor fejlődését és a külföldi befektetések bevonását. A mezőgazdaságban bevezették a háztartási felelősségi rendszert, amely lehetővé tette a parasztok számára, hogy saját földjeiket műveljék és a terményeikkel szabadon gazdálkodjanak, ez jelentős termelékenység-növekedést eredményezett, és a vidéki életszínvonal gyors emelkedését hozta. A reformok másik kulcsfontosságú eleme a Különleges Gazdasági Övezetek (Special Economic Zones, SEZ) létrehozása volt, melyek célja a külföldi befektetések ösztönzése és a technológiai transzfer előmozdítása. A kínai reformok végrehajtásához nem állt rendelkezésre egy konkrét terv, azokat részletesen ki kellett dolgozni, fokmérője a növekedéshez való hozzájárulás volt, fő célja pedig a tervgazdaság hibáinak kijavítása. A kínai vezetés a sikeresség érdekében arra is hajlandó volt, hogy megengedje a gazdaság szereplőinek, hogy meglévő piaci igényeket elégítsenek ki, és plusz jövedelemre tegyenek szert ezáltal, akár a tervgazdaság háttérbe szorításának árán is. Ezek a kezdeményezések nem befolyásolhatták az elit pozícióját, ennek keretében született meg az a döntés, hogy Különleges Gazdasági Övezeteket hoznak létre, és csakis ezen területek számára engedélyezik a külgazdasági nyitást és a külföldi tőke beengedését, inkubátorterepek és vegyesvállalatok létrehozását.

Az övezetek ötlete tehát 1978-ra nyúlik vissza, amikor a kínai vezetők megfelelő megoldást kerestek, hogy kiemeljék az országot a szegénységből, és gazdasági fellendülést hozzanak. Ezek a kiemelt funkcióval rendelkező területek a későbbiekben igazán sikeressé váltak, és ma is fontos gazdasági szerepet töltenek be Kínában, főleg annak köszönhetően, hogy egykoron és ma is nagy támogatást élveztek a központi vezetéstől, illetve viszonylag szabad kezet kaptak e különleges zónák vezetői. A Különleges Gazdasági Övezetek önálló gazdasági szabályokat alkothattak az ország többi területétől eltérően, fő céljuk a megfelelő gazdasági környezet kialakítása volt a közvetlenül külföldről beáramló tőkebefektetések számára. Ennek elérésére gazdasági ösztönzőket használtak, főként adókedvezmények és alacsonyabb vámok formájában, hogy bevonzzák a külföldi valutákat és technológiai fejlődést eszközöljenek, így gyorsítva fel a gazdasági növekedést. A Különleges Gazdasági Övezetek alapvetően liberális gazdasági környezetként szolgáltak, amelyek elősegítették az innovációt és a fejlődést Kína határain belül. A kínai vezetés képes volt a SEZ-eket arra használni, hogy szép lassan véghez vigye a nemzeti reformokat, elindítva az országot a gazdasági növekedés útján. Az első ilyen övezeteket Dél-Kínában hozták létre (Sencsen, Zhuhai, Santou és Hsziamen városokban), ezek gyors fejlődése bizonyította is a reformok sikerességét. Sencsen rövid időn belül kis halászfaluból hatalmas metropolisz lett, és a kínai gazdasági

a kínai modernizáció
egyedi felzárkózási útja

csoda egyik szimbólumává vált. A nyitás politikája nemcsak a gazdaságot érintette, hanem a külpolitikát is. Kína fokozatosan nyitott a világ felé, ami lehetővé tette a nemzetközi kereskedelem fellendülését és a diplomáciai kapcsolatok bővítését. Az 1970-es évek végén és a '80-as évek elején Kína számos országban nyitott nagykövetségeket, és belépett a nemzetközi szervezetekbe, például a Világkereskedelmi Szervezetbe (WTO) is, melynek 2001. december 10. óta a tagja.

A reform és nyitás időszakának eredményeként Kína gazdasága drámai módon átalakult, és a világ egyik legdinamikusabban fejlődő gazdaságává vált. A '80-as évek óta a kínai gazdaság évente átlagosan 10 százalékkal tudott nőni, ami több száz millió embert emelt ki a szegénységből. Ez az időszak nem csupán a gazdasági növekedésről szólt, hanem Kína társadalmi és kulturális átalakulásáról is, amely új lehetőségeket és kihívásokat hozott a kínai nép számára. A reformok és a nyitás politikája mélyen befolyásolta Kína fejlődésének irányát, és hozzájárult ahhoz, hogy az ország a mai globális rend egyik kulcsszereplőjévé váljon. Kína gyors gazdasági növekedését a reformokon túl fokozódó világgazdasági beágyazódása is elősegítette, ezt a folyamatot a gazdasági és intézményi szerkezetben bekövetkező változások kísérték. Az intézményi és szerkezeti változások hozzájárultak a gazdasági rendszer átalakulásához: a pártállami háló fokozatos visszavonulásához és a piaci viszonyok megjelenéséhez.

ÚJ IRÁNYVONAL (2000–2010)

A 21. század elejétől fogva Kína aktívan építette bilaterális és multilaterális kapcsolatait, miközben védte és erősítette gazdasági és biztonsági érdekeit. Ebben az időszakban a külpolitikai döntéshozatal és annak végrehajtása egyre inkább intézményesült és decentralizálódott, kevésbé függött egyetlen vezető döntéseitől.

Az új, magabiztos külpolitikai irányvonal mögött az ország gazdasági sikerei álltak. Ezt a gazdasági fejlődést többek között a magas megtakarítási ráta, a hatalmas népesség, a külföldről beáramló tőke, a termelékenység növekedése, a magánszektor bővülése, valamint a növekvő kutatási és fejlesztési kiadások segítették elő, miközben a lakosság nagy része munkaképes korú volt. A kétezres évek elején egy új technológiai korszak kezdődött, melyet az automatizáció és az infrastruktúra fejlesztésének új hulláma jellemezett. Ezzel párhuzamosan fontos tényezővé vált a gazdasági gyarapodás, jelentős vagyonok felhalmozása, valamint a középosztály növekedése, ami a fogyasztásban is megmutatkozott. Létrejött egy olyan vezetői réteg, amely a globalizációba való bekapcsolódás irányításával alakította a fogyasztási szokásokat. E felzárkózás része volt a népesedéspolitikai változása és a háztartások technológiai fejlődése. Bár az „egy gyermek”-politikát gyakran kritizálták, hosszú távú hatása nemcsak a népességnövekedés lassításában volt jelentős, hanem Kína technológiai fejlődésének megalapozásában is szerepet játszott, mivel csökkentette az alacsony képzettségű munkaerő újratermelődését. Amíg ez a munkaerő folyamatosan rendelkezésre állt, a technológiai modernizáció érve kevésbé volt erős, azonban e forrás megszűntével a termelés és a háztartások modernizálása szükségessé vált. Ugyanakkor az is igaz, hogy Kína népesedéspolitikája miatt az ország nagyobb mértékben lett érdekelt a termelési tevékenység kevésbé fejlett régiókba, vagyis elmaradottabb területekre történő kiszervezésében. Ennek következményeként a kínai vállalatok egyre inkább Belső-Kínába helyezték át gyártási tevékenységüket, ahol az egygyermekes politika másképpen érvényesült. Az ország számos ipari termék gyártásában világszereplővé vált, és valódi szuperhatalommá nőtte ki magát, a textil- és ruházati cikkek mellett egyre inkább megjelentek a *high-tech* és elektronikai termékek is. Az importot nemcsak a termelés, hanem a lakossági fogyasztás is jelentősen hajtotta, különösen a több tíz milliós középosztály fogyasztási igényei révén, amelynek köszönhetően Kína 2006-ra a világ harmadik legnagyobb luxuscikkfogyasztójává vált. Kína nemcsak a külföldi tőkét vonzotta nagy mértékben, hanem saját külföldi befektetései is gyorsan növekedtek.

Ezek a befektetések egyre tudatosabban irányultak a létfontosságú energiaforrásokra, valamint a fejlett országok, köztük az Egyesült Államok magas szintű technológiájának és *know-how*-jának megszerzésére.

A gazdasági növekedéshez szorosan kapcsolódott az infrastruktúra és az urbanizáció gyors fejlődése. Az ipar, az export és a szolgáltatások bővülése körülbelül 130 millió belső migráns számára teremtett új munkalehetőségeket. Az optimista beruházási légkör és a folyamatosan növekvő termelés magas fogyasztói és üzleti bizalmat tartott fenn. Ezen fellendülés pozitív hatásai a társadalmi mutatókban is megjelentek, hiszen az életszínvonal drámai javulása figyelhető meg a teljes népesség körében. A falusi reformok és az iparfejlesztés révén több mint 250 millió ember emelkedett ki a mélyszegénységből. Ugyanakkor a gyors növekedés társadalmi egyenlőtlenségeket is hozott magával. A jövedelmi szakadék mélyült a városi és vidéki lakosok között, de az egyenlőtlenségek térben is fokozódtak, Kína lett a világ egyik legnagyobb regionális jövedelmi különbségekkel rendelkező országa.

A kínai kormány az elsők között reagált a 2008 szeptemberében kirobbanó pénzügyi válságra, amely rövid időn belül végigsöpört a fejlett világ jelentősebb bankjain. November 9-én az Államtanács bejelentette, hogy Kína a következő két évben tíz jelentős intézkedést hoz a hazai fogyasztás és a gazdasági növekedés ösztönzése érdekében, amely aktív költségvetési és mérsékelten enyhe monetáris politika irányába való elmozdulást eredményezett. Ezzel párhuzamosan a kormány közölte, hogy 2009 és 2010 között 4000 milliárd jüan (árfolyamon számítva 584,8 milliárd dollár) összegű pénzügyi alapot különít el a szükséges lépések finanszírozására. A Világbank negyedéves jelentése szerint Kína gazdasága jelentősen lelassult 2008 első tíz hónapjában, és 2001 óta először esett a növekedési ütem 10 százalék alá. A hivatalos adatok szerint a decemberrel záruló negyedévben Kína gazdasági növekedése 6,8 százalékra csökkent az előző év azonos időszakához képest.

A kínai kormány által meghozott intézkedések célja az volt, hogy a globális pénzügyi válság hatásait mérsékelje és megakadályozza a hazai gazdaság súlyosabb visszaesését. A gazdaság élénkítése érdekében a kormány ösztönözte a közszolgáltatásokba történő beruházásokat, különösen az egészségügy és az oktatás területén, valamint támogatta a technológiai innovációt és a kutatás-fejlesztést. A 4000 milliárd jüan összegű gazdasági ösztönző csomag jelentős részét közvetlen állami beruházásokra fordították, amelyek célja az ipari kapacitások bővítése, valamint a belső kereslet erősítése volt, a kormány emellett adókedvezményeket biztosított a vállalkozások számára, hogy ösztönözze a magánszektor beruházásait és munkahelyeket teremtsen a válság miatt sújtott ágazatokban. A nemzetközi pénzügyi válság ellenére Kína a kormány gyors reakciójának és az ösztönző intézkedéseknek köszönhetően elkerülte a súlyos recessziót, sikerült fenntartania a gazdasági növekedést, noha a növekedés üteme lassult. A beruházások és a belső fogyasztás erősítése hozzájárult ahhoz, hogy Kína gazdasága gyorsabban kilábaljon a válságból, és megerősítette az ország globális gazdasági szerepét. Az intézkedések hosszú távú hatásai közé tartozott az infrastruktúra fejlesztésének felgyorsítása, ami meghatározó szerepet eredményezett Kína gazdasági növekedésében és nemzetközi pozíciójának további erősödésében.

**mára globális
nagyhatalommá
nőtte ki magát**

VILÁGHATALOMMÁ VÁLÁS (2010-TŐL NAPJAINKIG)

Kína világgazdasági szerepe egyre inkább meghatározóvá vált az új világrendben, nemcsak gazdasági ereje, hanem politikai befolyása révén is. Peking mára globális nagyhatalommá nőtte ki magát, és lehetőségei révén akár az Egyesült Államokat is megelőzheti.

Különösen a 2008-as gazdasági válság után kezdett el Kína jelentősen hozzájárulni a világgazdaság növekedéséhez: 2017-ben a Világbank adatai szerint a globális növekedés 26 százalékát, míg 2023-ban már 32 százalékát adta. Hosszú távú előrejelzések szerint Kína 2050-re elérheti az Egyesült Államokat,

Új Kína – Kelet-ázsiai vízió városi gyorsvasúttal és metropolisszal
(A *Global Times* hivatalos X-csatornája)

és a világ vezető gazdaságává válhat. Mindezek ellenére Kína bizonyos mutatók alapján továbbra is fejlődő országnak számít, piaci reformjai még nem teljesek, és az egy főre jutó GDP-je messze elmarad a fejlett országokétól, a jövedelmi egyenlőtlenségek továbbra is jelentősek. A szegénység tekintetében Kína jelentős előrelépéseket tett: míg 2016 végén még 45 millió ember élt a szegénységi küszöb alatt, az ország vezetésének 2021-re kitűzött centenáriumi célja az volt, hogy a Kínai Kommunista Párt alapításának 100. évfordulójára felszámolják az országban az abszolút szegénységet, amelynek elérését Hszi Csin-ping kínai elnök 2021 elején be is jelentette.

2011-ig Kína GDP-növekedése évente átlagosan meghaladta a 9 százalékot. 2013-tól azonban a Kínai Kommunista Párt új prioritásként a fenntartható és kiegyensúlyozott gazdasági növekedést tűzte ki célul, ami lassabb, de stabilabb

fejlődést jelentett, nagyobb figyelmet fordítva az exportorientált gazdasági modell átalakítására és a belső kereslet növelésére. 2013-ban elindították az Övezet és Út kezdeményezést (Belt and Road Initiative, BRI), kezdeményezést, amely jelentős mértékben növelte Kína szerepét a világgazdaságban és -politikában. A 2014-es 7,4 százalékos és a 2015-ös 6,9 százalékos GDP-növekedés után a kínai vezetés a következő évekre 6–7 százalék közötti növekedési célt tűzött ki, amit „új normális” néven emlegetnek, hangsúlyozva a gazdasági növekedés minőségi aspektusait, mint a csökkenő infláció és a szigorodó környezetvédelmi előírások. 2015-ben elindították a Made in China 2025 programot, melynek célja a kínai vállalatok globális versenyképességének növelése, miközben fokozatosan csökkentik az állami beavatkozást, és az innovatív technológiák szélesebb körű alkalmazására összpontosítanak. Hszi Csin-ping elnök legújabb gazdasági

stratégiája a „kettős keringésű gazdasági rendszer” (Dual Circulation Strategy) nevet viseli.

A koronavírus-válság felgyorsította Kína gazdasági átalakulását. A keleti orientáció azóta egyre hangsúlyosabbá válik, Kína gazdasági és geopolitikai fókuszja Ázsiára és Afrikára tolódott. Kína immár nem csupán a világg piac beszállítója, hanem önálló geopolitikai stratégiát követ, amely tudatos piacépítésre összpontosít. A kulturális és gazdasági befolyás bővítése nemcsak piacokat teremt a kínai termékek számára, hanem infrastrukturális kapcsolatokat és technológiai fejlődési lehetőségeket is kínál a fejlődő országok számára. A 2020-as év különleges fordulópontot jelentett Kína számára, különösen a Covid-19-világjárvány hatásai, a globális politikai és gazdasági viszonyok változása, valamint az ország belső gazdasági reformjai miatt. Kína a pandémia gyors kezelésével globálisan vezető pozícióba került a gazdasági talpra állás tekintetében, ami kiemelte a világban betöltött szerepét. A következő években Kína több kulcsfontosságú gazdasági és politikai folyamatra helyezte a hangsúlyt, amelyek meghatározóak voltak a globális és regionális helyzetre. Kína volt az egyetlen jelentős gazdaság, amelynek GDP-je nem csökkent a 2020-as koronavírus-járvány első hullámában. A GDP az első negyedévben 6,8 százalékkal esett vissza, de a második negyedévben már 3,2 százalékos növekedést ért el, és éves szinten is növekedni tudott, mégpedig 2,3 százalékkal. Az ukrajnai háború azonban jelentősen megváltoztatta Kína külső gazdasági környezetét, különösen az energiaárak emelkedése révén, ami befolyásolja növekedési kilátásait. 2021-ben a kínai gazdaság 8,1 százalékkal növekedett.

Bár 2022 kezdetén kedvező kilátások voltak, a koronavírus-járvány újbóli fellángolása és az ukrajnai háború új kihívások elé állította az országot. A járvány elleni intézkedések korábban sikeresnek tűntek, azonban a zéró-Covid-politika fenntarthatósága kérdésessé vált. A belső fogyasztás fellendítése továbbra is központi szerepet játszott a kínai gazdaságpolitikában, miközben az ukrajnai háború új lehetőségeket is teremtett, különösen az Oroszország elleni szankciók miatt.

A járványt követően Kína gazdasági stratégiájában meghatározóvá vált az előbb szóba hozott „kettős keringésű gazdasági rendszer”, melynek lényege, hogy a belső (domesztikus, hazai) gazdasági kör mozdítsa elő a belső fogyasztás és termelés növekedését, míg a külső kör továbbra is integrálja az országot a globális gazdaságba. A belső piac élénkítésére tett erőfeszítések célja az volt, hogy az exportorientált modell helyett Kína saját belső kereslete váljon a gazdaság növekedésének motorjává. Ennek része a fogyasztási szokások modernizálása, az innovációra építő iparágak támogatása, valamint a technológiai önállóság fokozása, amely különösen fontos, mivel a globális ellátási láncokban Kína kulcsfontosságú szerepet játszik. A Made in China 2025 stratégia továbbra is központi eleme maradt Kína hosszú távú gazdasági tervének. A program célja, hogy Kína fokozatosan eltávolodjon az alacsony hozzáadott értékű termékektől, és magasabb szintű technológiai iparágakban, mint például a robotika, az elektromos járművek, a mesterséges intelligencia és a telekommunikáció, világszinten meghatározóvá váljon. A technológiai önállóság hangsúlyozása különösen fontos lett az Egyesült Államokkal való kereskedelmi és technológiai konfliktus közepette. Kína globális gazdasági és politikai befolyása az Övezet és Út kezdeményezés révén tovább növekedett. A BRI, amely az infrastruktúra-fejlesztésre és a kereskedelem bővítésére összpontosít, Kína globális szerepvállalásának eszköze. A világjárvány ellenére Kína folytatta a beruházásokat számos fejlődő országban, különösen Afrikában és Ázsiában, ahol az infrastruktúra-fejlesztések révén növelte befolyását.

Ezzel párhuzamosan Kína diplomáciai stratégiája is átalakult. A „farkasharcos diplomácia” néven elhíresült keményvonalas külpolitikai stílus egyre inkább jellemzővé vált, különösen az Egyesült Államokkal és a nyugati országokkal való kapcsolatokban. Peking emellett továbbra is asszertívan védi érdekeit a Dél-kínai-tengeren, Tajvannal kapcsolatban, valamint a kereskedelmi és technológiai szférában.

Kína gazdasági fókuszai ázsiai és afrikai

A gazdasági fejlődés mellett Kína komoly belső kihívásokkal is szembesült. Az egyik legjelentősebb probléma a gyorsan öregedő társadalom. A korábbi egygyermekes politika hosszú távú következményei miatt Kína demográfiai kilátásai romlottak, és bár azóta enyhítették a születésszabályozást, a népesség előregedése és a csökkenő születésszám továbbra is jelentős terhet ró a gazdaságra. A környezeti fenntarthatóság kérdése szintén kulcsfontosságú lett. Hszi Csin-ping bejelentette, hogy Kína 2060-ra elérné a karbonsemlegességet, ami komoly kihívást jelent egy olyan gazdaság számára, amely jelentős mértékben függ a fosszilis energiától. Ennek megvalósítása érdekében Kína növeli a megújuló energiaforrások arányát, és jelentős beruházásokat hajt végre az elektromos járművek és a zöld technológiák terén.

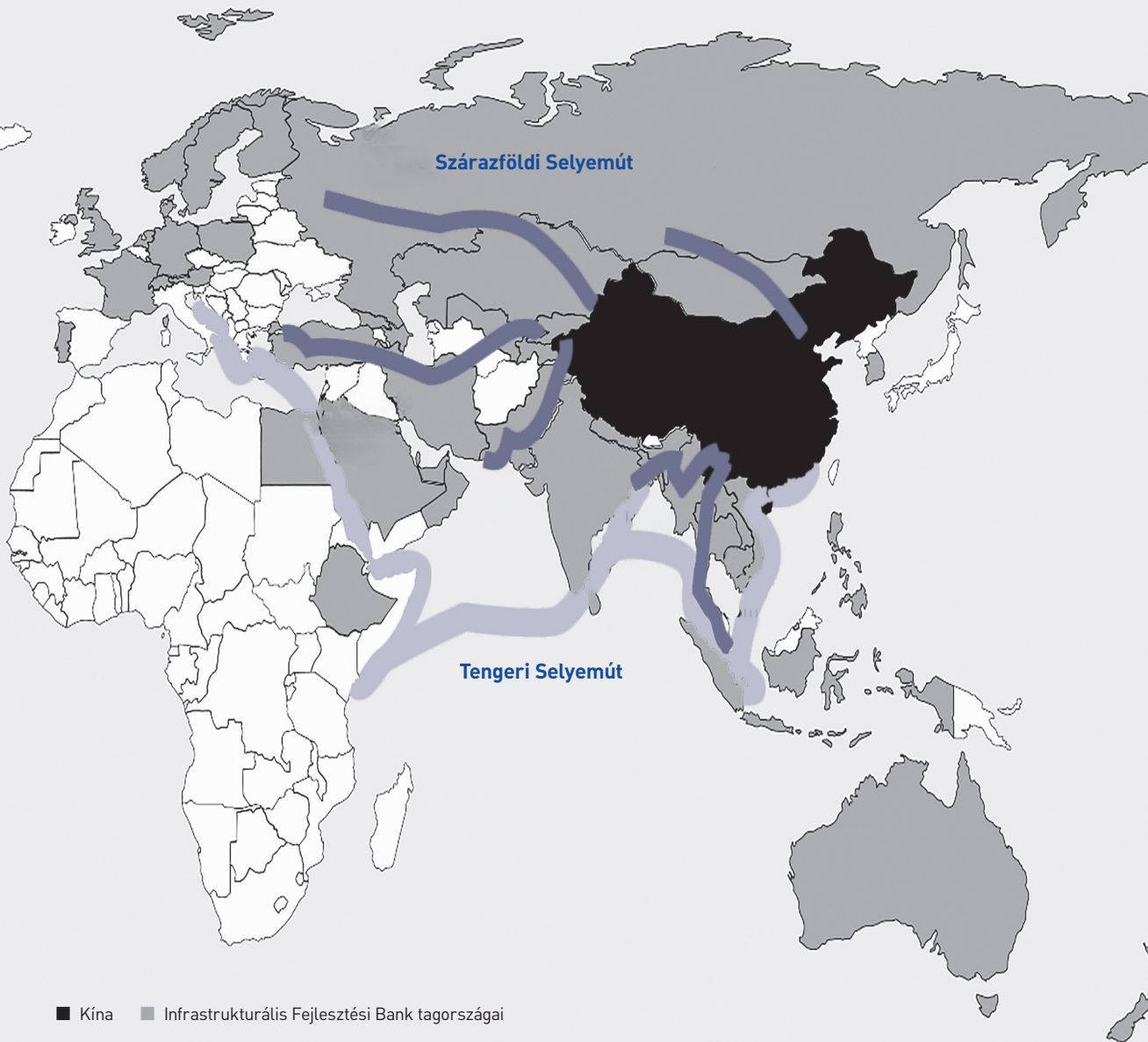
Együttműködés – Kínai delegációt váró szenegeiák és a szaúd-arábiai–kínai fórumról szóló hirdetés Hszi Csin-ping rijádi látogatása idején (New African Magazine, VCG)

A 2020 utáni időszakban Kína továbbra is központi szerepet játszott a globális gazdaságban, különösen annak fényében, hogy az Európai Unió legnagyobb kereskedelmi partnere lett 2020-ban. Ez a tény jól tükrözi Kína gazdasági befolyásának növekedését, annak ellenére, hogy a Nyugattal való kapcsolatai egyre feszültebbé váltak. Az amerikai–kínai kereskedelmi háború és a technológiai szankciók ellenére Kína sikeresen fenntartotta exportvezérelt növekedési modelljét, miközben a belső piac megerősítése is kiemelt feladat maradt.

A kétezres években Kína fokozatosan integrálódott Kelet-Ázsia és az egész földkerekség gazdaságába, valamint a nemzetközi struktúrákba, melynek során érdekei és kötelezettségei külpolitikájának folyamatos változásához vezettek. A 2008-as gazdasági világválság Kína jelentőségét tovább növelte, amely a vásárlóerő-paritáson a világ legnagyobb gazdaságává vált, és vezető szereplővé lépett elő a kereskedelem, a pénzügyek és a tőkemozgások terén is. Kína immár az USA, az EU és Japán mellett a globális gazdasági folyamatok egyik meghatározó alakítója, miközben szerepe egyre fontosabbá vált a világkormányzás intézményeiben is. Bár Kína továbbra is fejlődő ország maradt, abszolút mutatói a világ élvonalába emelték, így példátlan helyzet alakult ki: egy fejlődő ország vált globális gazdasági szereplővé. Ennek következtében Kína külpolitikájának új tartalma és intézményrendszere is kirajzolódott. Az ország külgazdasági, biztonsági és külpolitikai érdekei egyre inkább globálissá és differenciálttá váltak. Az új érdekérvényesítési formák és eszközök egyre aktívabb, határozottabb külpolitikai fellépést eredményeztek, amelyet a külvilág is érzékelt. Hszi Csin-ping hatalomra kerülésével Kína külpolitikája formálisan is megújult a korábbi doktrínákhoz képest, amely a konfliktuskerülést hangsúlyozta. Annak idején a háttérben való meghúzódás célja az volt, hogy biztosítsák Kína fejlődéséhez a békés és együttműködő nemzetközi környezetet. A doktrína összegzését Teng Hsziao-ping 24 írásjegyes külpolitikai elve adta, amelyben a „képeségek elrejtése” volt a központi gondolat.

Hszi Csin-ping kínai elnököt Mao Ce-tung óta Kína legerősebb vezetőjeként tartják számon, hatalmához, elődjeitől eltérően, széles ívű bel- és külpolitikai víziók és nem lebecsülendő személyes ambíciók is társulnak. Hszi hatalomra lépésével egy időben Kína a világ második legfontosabb hatalmává vált, és a kelet-ázsiai ország egyre nyíltabban kérdőjelezi meg az USA vezette világrendet. Miután 2013-ban átvette Kína elnökségét, Hszi Csin-ping ambíciós belpolitikai és külpolitikai programba kezdett. Vezetése alatt Kína sokkal határozottabb külpolitikát kezdett folytatni, hogy az ország méretének és gazdasági súlyának megfelelően növelje globális befolyását. Hszi Csin-ping „az emberiség közös jövőjéről” szóló víziója tükrözi Kína törekvéseit egy inkluzívabb és multipoláris világrend felé. Kínában Hszi Csin-ping átfogó reformokat indított annak érdekében, hogy megerősítse a párt ellenőrzését és modernizálja Kína gazdaságát és társadalmát. Hszi vezetői stílusát a pragmatizmus, a nacionalizmus és az eltökéltség jellemzi. A pártfegyelem és az ideológiai tisztaság fenntartásának fontosságát hangsúlyozza, miközben elősegíti a gazdasági fejlődést és a társadalmi stabilitást. A hivatali időszakában végrehajtott elnöki mandátum korlátainak eltörlése 2018-ban tovább erősítette hatalmát a párton belül.

Hszi Csin-ping elnöksége alatt Kína tovább folytatta évtizedek óta tartó fejlődését, és globális vezető hatalommá vált, ami félelmet ébresztett a Nyugatban, főleg az Egyesült Államokban, hiszen Kína veszélyezteti az amerikai hegemóniát. Ezért Hszi Csin-ping vezetését sok kritika éri nyugatról, amelyek a növekvő tekintélyelvűség, az emberi jogi visszaélések és a geopolitikai feszültségek, valamint a kezdeményező külpolitika miatt merülnek fel. Mindazonáltal Hszi Csin-ping jelentős politikus a világpolitika színpadán, aki Kína fejlődését szem előtt tartva irányítja országát. Hszi Csin-ping külpolitikája alapvetően meghatározó tényező a 21. század Kína általi geopolitikai és gazdasági térnyerésében. A kínai elnök a „Kínai Álom” és a „Kínai Nemzeti Újjászületés” elveire építve arra törekszik, hogy Kína vezető globális szereplővé váljon. Ennek érdekében kiterjeszti Kína befolyását azáltal, hogy globális kezdeményezéseket indít, mint például az Övezet és Út kezdeményezés, amely nagymértékben növeli Kína jelenlétét az európai, ázsiai és afrikai régiókban. Hszi Csin-ping

külpolitikájának egyik fő jellemzője, hogy hangsúlyozza Kína területi integritását és szuverenitását. Ez különösen érzékelhető a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos vitákban és Tajvan kérdésében, ahol Kína határozottan ellenzi a külföldi beavatkozást. Emellett Hszi Csin-ping nagy hangsúlyt fektet az „egy Kína” elvére, amelynek értelmében Tajvan Kína elválaszthatatlan része, és minden olyan ország, amely Tajvannal diplomáciai kapcsolatokat tart fenn, automatikusan kiváltja Kína rosszallását. A kínai elnök külpolitikája azonban nemcsak a területi integritásra és a szuverenitásra összpontosít, hanem a globális vezető szerep megerősítésére is. Ennek részeként Kína aktívan részt vesz nemzetközi szervezetekben és kezdeményezésekben, például a Világkereskedelmi Szervezetben, az ENSZ-ben és az éghajlatváltozás elleni küzdelemben. Kína továbbá arra törekszik, hogy regionális és globális partnerségeket alakítson ki más országokkal, különösen a fejlődő és feltörekvő gazdaságokkal. Végül fontos megjegyezni, hogy Hszi Csin-ping külpolitikája szorosan kapcsolódik hazai politikájához és a belső stabilitás fenntartásához. A külpolitika használata a kínai nép körében a nacionalizmus és a párt iránti lojalitás növelését is szolgálja, miközben megerősíti Kína vezető szerepét és befolyását.

Összeköttetés –
Az Övezet és Út
kezdeményezés térképe
(Wikimedia Commons)

Rush Doshi: A hosszú játszma. Kína átfogó stratégiája az amerikai világrend leváltására [2021] Fordította: Felcsuti Péter. Osiris, Budapest, 2024. 648 oldal, 5980 Ft

Az orosz–ukrán háború és a közel-keleti feszültségek mellett az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti feszültség az, ami ma meghatározza a geopolitikai folyamatokat. A geopolitikával foglalkozó szakértők és kutatók egységesen értenek egyet abban, hogy más országoktól eltérően Kína a jövőt egyedi módon és hosszú távon képes szemlélni. Ugyanakkor ezt az egyedi kínai álláspontot sok nyugati geopolitikai szakértő meglepődve figyeli, és várja, hogy Kína hosszútávú szemléletmódja valóban képes lesz/lehet-e győzedelmeskedni a nagyhatalmak közötti globális versenyben folytatott elsőbbségért.

Mélyreható vizsgálat Kína stratégiai ambícióiról és Pekingnek az amerikaiak által vezetett nemzetközi renddel szembeni kihívásáról – összegezhetnénk egy mondatban Rush Doshinak *A hosszú játszma. Kína átfogó stratégiája az amerikai világrend leváltására* című könyvét. Ugyanakkor ez önmagában nem teljesen fedi a valóságot. Amit a kötet szerzőjéről tudhatunk, hogy az amerikai külügyi *establishment* tagja, ezért Kínának a geopolitikában betöltött szerepét is ebből a nézőpontból közelíti meg. Azonban éppen ez a nézőpont a könyv egyik erőssége, hiszen a kötetben vázolt kínai geopolitikai koncepciók ismertetése mellett a szerző az amerikai és a kínai stratégiai alapelvekkel és gondolkodással kapcsolatban nagyobb egységet mutat be.

Doshi munkáját Kína stratégiai szándékainak felvázolásával kezdi, bemutatva, hogy Peking hogyan igyekszik a kelet-ázsiai ország akaratát globális hatalomként érvényesíteni a meglévő nemzetközi rendszeren belül, miközben arra is törekszik, hogy önös érdekeihez igazodva befolyásolja ezt a rendszert. Doshi aprólékos kutatások és alapos elemzések révén feltárja Kína nagystratégiájának sokrétű dimenzióit, amelyek gazdasági, katonai és diplomáciai szempontokat is felölelnek. Bár a szerző munkája kétségtelenül nem más, mint alapos és jól megfogalmazott gondolatok dokumentálása, a könyv mégis néhol érezhetően nem mentes bizonyos hiányosságoktól és potenciális elfogultságoktól, melyek közül az egyik észrevehető motívum a nyugati perspektíva dominanciája. Bár a szerző könyvében rengeteg kínai forrást használ, az írás alapvetően nyugati – elsősorban is amerikai – nézőpontból íródott. Ez természetesen érthető, hiszen a szerző, mint utaltunk is rá az imént, amerikai *establishment*-háttérrel rendelkezik, amely perspektíva a könyv egyes aspektusaiban érezhető. Emellett a munka elsősorban Kína külpolitikai stratégiájára összpontosít, és kevesebb figyelmet szentel a kínai belpolitikai tényezőknél (nevezhetjük ezt a kínai belpolitikai komplexitás alulértékelésének), amelyek pedig befolyásolhatják Peking hosszú távú stratégiáit. Ugyanakkor a könyvében találkozhatunk a történelmi determinizmus veszélyével is. A szerző munkájában ugyanis erősen támaszkodik a történelmi mintákra és precedensekre. Bár ez értékes perspektívát nyújt az olvasó számára, ugyanakkor annak veszélyét hordozza, hogy túlzottan

KÍNAI KEZDEMÉNYEZÉS

Az Övezet és Út kezdeményezés Kína egyik legnagyobb globális projektje, amelyet Hszi Csin-ping 2013-ban hirdetett meg. Ez a kezdeményezés a kínai külpolitika új, asszertívabb irányvonalának kezdetét jelenti, és célja Kína nemzetközi pozíciójának megerősítése. A BRI alapvető célja, hogy újradefiniálja Eurázsia kapcsolatrendszerét, átalakítsa a globális gazdasági és kereskedelmi hálózatokat, és Kína számára biztosítson új piacokat, stratégiai partnereket, valamint infrastrukturális beruházási lehetőségeket. Az Övezet és Út kezdeményezés nemcsak gazdasági, hanem diplomáciai, stratégiai megfontolásokra is épül, amelyek Kína globális befolyásának növelését célozzák. Míg a kínai kormány a *win-win* együttműködést hangsúlyozza, a projekt mögött komoly geopolitikai érdekek is húzódnak, amelyek Kína helyzetét tovább erősítik a nemzetközi szinten.

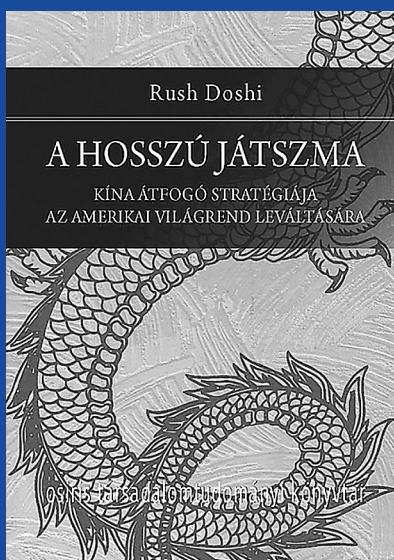
Kína gyors gazdasági növekedése és világgazdasági integrációja az Egyesült Államoknak egyre nagyobb kihívást jelentett. Ironikus módon Kína éppen az amerikai szabályokat követve vált globális nagyhatalommá és vetélytárrá. A kínai vezetés attól tartott, hogy az Egyesült Államok megakadályozhatja Kína felemelkedését, ezért az ország külpolitikájában sokáig visszafogottságot tanúsított. Hszi Csin-ping azonban a BRI megindításával szakított ezzel a visszafogott megközelítéssel, és nyíltan hozzászólt a világrend átalakításához.

determinisztikus módon festi le Kína jövőbeli viselkedését, figyelmen kívül hagyva a váratlan események és a radikális változások lehetőségét és következményeit. Noha a könyv alapfeltevése, hogy Kína célja az amerikai rend kiszorítása, ez a megközelítés implicit módon feltételezi az amerikai rend pozitív természetét, ami nem feltétlenül objektív nézőpont.

A hosszú játszma – Kína átfogó stratégiája az amerikai világrend leváltására című könyv mégiscsak számos új meglátással gazdagítja a Kína stratégiájáról szóló szakirodalmat. A könyv egyik legnagyobb erőssége, hogy Kína stratégiáját hosszú távú, több évtizedes perspektívában vizsgálja. Ez lehetővé teszi olyan minták és trendek azonosítását, amelyek rövid időtávon nem lennének láthatóak. Doshi részletesen feltárja például a kínai stratégiai gondolkodás alapjait, beleértve a történelmi tapasztalatokat, kulturális tényezőket és ideológiai megfontolásokat. Ez a megközelítés segít jobban megérteni a kínai lépések mögötti motívációkat és a döntéshozatali folyamatokat. Emellett a szerző könyvében új fogalmakat vezet be, kiegészítve velük a kínai stratégialeírásokat. Ezek közül az egyik a „tompítás” (*blunting*) fogalma, mely stratégia arra utal, ahogyan Kína igyekszik gyengíteni az amerikai befolyást. A másik fogalom pedig az „építés” (*building*), mely stratégia Kína saját alternatív rendjének kiépítését jelenti. Ez a koncepcionális keret új perspektívát nyújt Kína tevékenységeinek értelmezéséhez.

Amellett, hogy munkájában a szerző sikeresen hasznosítja az interdiszciplináris megközelítést, a könyv számos konkrét esettanulmányt is tartalmaz, amelyek illusztrálják Kína stratégiájának gyakorlati megvalósulását, mindezt úgy, hogy előrejelzéseket is tesz Kína jövőbeli lépéseire vonatkozóan, sőt politikai ajánlásokat fogalmaz meg az Egyesült Államok és szövetségesei számára a lépések kivédésére. A könyv egyik legfontosabb mondanivalója, hogy új perspektívákat mutat be a globális kínai stratégiai célok területén. Doshi részletes elemzése segít az olvasóknak megérteni Kína hosszú távú céljait, amelyek korábban talán rejtve maradtak a nagyközönség előtt. Ugyanakkor ez az új nézőpont sokakat – állampolgárokat és döntéshozókat egyaránt – arra késztetett, hogy újragondolják a korábbi vélt vagy valós elképzeléseiket a kínai–amerikai viszonyról.

Veres Szabolcs

Rush Doshi: *A hosszú játszma* ([2021] 2024)

Az Övezet és Út Kezdeményezés két fő projektet foglal magába: a Selyemút gazdasági övezetet és a 21. századi Tengeri Selyemutat. A Selyemút gazdasági övezet célja, hogy Kínát szárazföldi útvonalakon kössék össze Közép-Ázsiával, a Közel-Kelettel és Európával, míg a Tengeri Selyemút Dél- és Délkelet-Ázsia, Afrika, Európa és Óceánia fő tengeri kereskedelmi útvonalait integrálja. Bár a modern infrastruktúra, mint a gyorsvasutak és autópályák nagy jelentőséggel bírnak, a szállítmányozás volumenében továbbra is a tengeri közlekedés az elsődleges. A szárazföldi övezet hat gazdasági folyosóból áll, amelyek közül kiemelkednek az Új Eurázsiai Szárazföldi Gazdasági Folyosó, amely Kínától Európáig vasúti kapcsolatokat épít ki, a Kína–Mongólia–Oroszország Gazdasági Folyosó, a Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosó, a Kína–Közép-Ázsia–Nyugat-Ázsia Gazdasági Folyosó, a Kína–Indokínai-félsziget Gazdasági Folyosó, valamint a Banglades–Kína–India–Mianmar Gazdasági Folyosó. Ezek a folyosók a kínai kereskedelmi útvonalakat biztonságosabbá és költséghatékonyabbá teszik, miközben új lehetőségeket teremtenek a gazdasági együttműködésre.

Az infrastruktúrafejlesztés mellett a BRI kereskedelmi, pénzügyi és befektetési együttműködések is magában foglal, miközben ösztöndíjakat és csereprogramokat nyújt diákoknak és kutatóknak, támogatva a kultúra, az oktatás és a turizmus fejlődését. Kína számára a BRI azért is fontos, mert a belső gazdasági lassulás és átalakulás új piacok nyitását igényli. A nagyobb külföldi beruházások, például kikötők építése, lehetőséget adnak a kínai óriásvállalatoknak

a terjeszkedésre, míg a fejlődő országok Kína számára új importpiacokká válhatnak. A kezdeményezés legújabb bővítése az Északi-sarki Selyemút, amely az Északi-sarki területét is integrálja a BRI keretébe. Kína 2018-ban kiadott északi-sarki stratégiájának részeként az Északi-sarki szerepét is fontosnak tartja külpolitikájában. Az Északi-sarki Selyemút a 21. századi Tengeri Selyemúttal együtt a BRI tengeri kereskedelmi hálózatának részévé válik, új kereskedelmi útvonalakat nyitva Kína számára az északi régiókban.

Kína egyre meghatározóbb világgazdasági pozíciójának kiépítésében jelentős szerepet játszott a BRI mellett az ország által létrehozott gazdasági intézményrendszer, valamint a nemzetközi intézményekben történő egyre aktívabb szerepvállalása. A Kína által is alapított Sanghaji Együttműködési Szervezet regionális biztonsági és gazdasági együttműködési fórum, amely Közép-Ázsia stabilitását, a terrorizmus elleni harcot és a gazdasági kapcsolatok előmozdítását célozza. A BRICS-országok által 2014-ben létrehozott New Development Bank célja, hogy hosszú távon alternatívát nyújtson a Világbank és az IMF mellett. A bank fő tevékenysége a tagországokban és más fejlődő államokban az infrastruktúra-fejlesztés és a fenntarthatósági projektek finanszírozása. Ezzel párhuzamosan, szintén 2014-ben, Kína létrehozta az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bankot közel 100 milliárd dolláros alaptőkével, melynek célja, hogy az ázsiai fejlesztéseket ne Washington vagy Tokió, hanem Peking irányítása alatt valósítsák meg. Az Ázsiai Fejlesztési Bank becslése szerint 2030-ig Ázsiában összesen 22,6 billió USD értékű infrastrukturális fejlesztésre lesz szükség.

Kína egyre szorosabban integrálódik a világgazdaságba, többek között kereskedelmi és beruházási megállapodások révén. Ebben kiemelt szerepet játszik a Regional Comprehensive Economic Partnership, amely tíz délkelet-ázsiai ASEAN-országot és további

öt szabadkereskedelmi partnert foglal magában, köztük Kínát. A szervezet eredetileg a Trans Pacific Partnership ellensúlyozására született meg, amelyből Donald Trump elnöksége alatt az USA kilépett, ezzel nagy előnyhöz juttatva Kínát a térségben. Ezzel szemben az Európai Unió felismerte Kína növekvő gazdasági jelentőségét, és igyekszik a kereskedelmi kapcsolatokat a megfelelő keretek közé terelni. 2013 óta folynak tárgyalások egy EU–Kína beruházási megállapodásról, és 2016-ban az EU új Kína-stratégiát fogadott el. 2020 decemberében pedig megszületett az Átfogó Befektetési Megállapodás, amely az állami támogatások visszafogását, átláthatóságot és új piacok megnyitását célozza meg.

regionális hatalomként és globális vezetőként pozicionálja magát

KONKLÚZIÓ

Az új világrendben Kína egyértelműen domináns szerepre törekszik, amelynek középpontjában egy új külpolitikai és külgazdasági stratégia áll. E stratégia célja Kína szuperhatalmi státuszának megszilárdítása, és ennek érdekében az ország a globális kérdések kezelésében is egyre aktívabb szerepet vállal. Peking nem csupán regionális hatalomként, hanem globális vezetőként kíván megjelenni, amely a nemzetközi politikai és gazdasági rendszerek alakításában is meghatározó szereplővé válik. Kína növekvő gazdasági súlya és politikai befolyása révén nemcsak saját régiójában erősíti pozícióját, hanem a globális gazdasági és politikai folyamatok irányításába is egyre inkább bekapcsolódik. Összességében megállapíthatjuk, hogy Kína érdekérvényesítő képessége a nemzetközi szervezetekben és a regionális integrációkban folyamatosan nő, miközben gazdasági és politikai befolyása egyre szélesebb körben terjed. Peking számára a következő évek egyik legfontosabb kihívása az lesz, hogy miként tudja kiegyensúlyozni globális ambícióit a nemzetközi közösség elvárásaival és érdekeivel, miközben megőrzi saját gazdasági fejlődésének lendületét és társadalmi stabilitását. Kína felemelkedése nemcsak regionális, hanem globális szinten is új politikai és gazdasági rendet hozhat létre, amely hosszú távon meghatározóvá válhat a világ számára. ■